

YO'L HARAKATI XAVFSIZLIGINI BOSHQARISH BO'YICHA XALQARO TAJRIBALAR

Matchanov Xamdamjan Kuralbayevich

Xorazm viloyati Gurlan tumani

1-son kasb-hunar maktabi

Yo'l harakati qoidalar va harakat xavfsizligi fani o'qituvchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada, yo'l harakati xavfsizligini boshqarish, qoidalarga bo'ysunish, yo'l harakati xavfsizligi bo'yicha xalqaro tajribalarni o'rganish masalalari haqida ma'lumotlar yoritilgan.

Kalit so'zlar: yo'l harakati xavfsizligi, boshqaruv, xavfli, transportning rivojlanishi, innovatsion usullar.

Abstract: this article provides information on issues of traffic safety management, compliance with rules, study of international experiences on traffic safety.

Key words: traffic safety, management, dangerous, development of transport, innovative methods.

Bizga ma'lumki butun dunyoda yo'l harakati xavfsizligi (YHX) sohasida juda ko'plab kamchiliklar hamda muammolar mavjud. Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, inqiroz davrida, ayniqsa xavfli faoliyat sohalarida, qo'llaniladigan boshqaruv usullari yaroqsiz deb tan olinadi hamda tub o'zgarishlarni ta'minlaydigan innovatsion usullar bilan almashtirildi. Boshqaruvning yangi usullarini joriy etish bilan vazifalarni tezroq, osonroq va shuning uchun arzonroq va yaxshiroq hal qilish kerakdir.

Jahon amaliyotida yo'l-transport hodisalarini "nolga" tushirish muammosini hal qilish uchun hali ham yetarli darajada innovatsion usullar mavjud emas.

Xorijiy mamlakatlarda, qoida tariqasida, yo'l harakati xavfsizligini kafolatlash masalalari yo'l harakati qoidalarini tartibga soluvchi barcha turdagi

normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash, shu jumladan qoidabuzarliklar uchun javobgarlikni belgilash hamda ushbu sohada yig'ma standartlarni o'rganish va tatbiq etish yo'li bilan hal etiladi. Shubhasiz, innovatsion jamiyatda transport vositalarining ahamiyatini qayta ko'rib chiqish qiyin, ular nafaqat aholining iqtisodiy, balki ijtimoiy ehtiyojlarini ham qondirish uchun juda katta ahamiyatga egadir. Ko'p hollarda, turli xil transport vositalari bo'lmagan taqdirda, sanoat korxonalarini faoliyati, savdo faoliyati, tibbiy va boshqa turdagi xizmatlar amalga oshirilmaydi. Bu transportlarsiz, dam olish va odamlarning o'zaro aloqasi mumkin emasligi bilan bevosita bog'liq jarayondir. Jahon hamjamiyatining mutlaqo barcha davlatlarida transportning rivojlanishi umuman olganda iqtisodiyotni shakllantirishga turtki bo'ldi.

Shu bilan birgalikda, avtomobillashtirish jarayoni ham salbiy tomonlarga ega. Avtomobillashtirishning asosiy va bizning fikrimizcha, salbiy natijasi yo'llarda yo'l-transport hodisalarining juda ko'p sodir bo'lishi hisoblanadi. Yo'l harakati xavfsizligi jamoatchilikni tashvishga soladigan birinchi darajali jamoat masalasi bo'lib qolishni to'xtatmaydi. Xalqaro hamjamiyatning istiqbolli tajribasi shuni ko'rsatadiki, yuqoridagi masalani faqat davlat darajasida kompleks hal qilish mumkindir.

Ko'pgina davlatlar yo'l harakati xavfsizligini muvofiqlashtirish muammosini umumiy darajada qabul qilingan me'yorlarga kamaytiradi. Bolgariya, Ispaniya, Daniya, Finlyandiya va boshqa ko'plab mamlakatlarni ijobiy misollar sifatida ko'rsatishimiz mumkin. Fransiyaning tajribasi alohida e'tiborni jalb qilmoqda, unda Yo'l harakati qoidalari, jumladan 5 jildli, yo'l belgilari va signallari bo'yicha idoraviy ko'rsatmalar, yo'llarni saqlash va saqlash qoidalari hamda Jinoyat kodeksi asosiy hujjati hisoblanadi. Fransuz yo'l harakati qoidalarining beshta jildi qonun chiqaruvchi va tartibga soluvchi qismlarga bo'lingan bo'lib, ular tarkibida istisnosiz yo'lda vaziyat bilan bog'liq barcha masalalarni barqarorlashtiradigan qoidalar to'plami ham mavjud.

Estoniyada ham transportning har qanday turiga oid qonunlar, shuningdek to'g'ridan-to'g'ri yo'llar to'g'risidagi qonunlar qabul qilingan.

Germaniyada asosiy qonun - "Yo'l harakati xavfsizligi to'g'risida", "Yo'l harakati qoidalarini buzish to'g'risidagi qonun" dan tashqari, haydovchining huquqlari va manfaatlariga daxldor muammolarni tartibga soluvchi Yo'l harakati qoidalari kodeksi alohida ishlaydi. Kodeksda haydovchilik guvohnomasi to'g'risidagi ma'lumotlar, shuningdek qoidabuzarliklar va transport vositalari to'g'risidagi ma'lumotlar mavjud bo'lib, bundan tashqari, unda jarima katalogi deb ataladigan yo'l harakati qoidalarini buzganlik uchun jarimalar tizimining juda to'liq tavsifi mavjud.

Italiya, Xitoy, Ozarbayjon, Turkiya, Yaponiya kabi ba'zi mamlakatlarda yo'l harakati qoidalari yo'l harakati to'g'risidagi qonunning ajralmas qismi hisoblanadi yoki qonunchilik darajasida qabul qilingan.

Shuni ta'kidlash kerakki, Finlandiyada to'g'ridan-to'g'ri yo'l muassasalarida sharoitlar sifatini yaxshilash uchun, Finlandiyaning Texnik tadqiqotlar markazi tomonidan yaratilgan "TARVA" maxsus kompyuter dasturi keng qo'llaniladi. Bunday dastur sizga yo'l harakati xavfsizligi darajasini aniqlashga imkon beradi, chunki yo'l uchastkasidagi turli xil ma'lumotlarni ya'ni transport intensivligi va avtohalokat darajasi baholash zarurdir. Bizningcha, yo'l harakati qoidalarini buzganlik uchun jazolarning kuchaytirilishi dunyoning ko'plab mamlakatlarida qiziqish uyg'otmoqda. Turli xil adabiyotlarni o'rganish shuni ko'rsatadiki, yo'l harakati qoidalari qat'iyroq bo'lsa va qoidalarga rioya qilmaslik uchun jazo choralari aniqroq bo'lsa, baxtsiz hodisalar, shu jumladan jarohatlanish darajasi ancha past bo'ladi.

Masalan, biz Buyuk Britaniyani misol keltirishimiz mumkin, bu yerda politsiya xodimi qoidalarni buzgan holda to'xtab turgan mashinani ochib, uni jarima maydoniga olib borish imkoniyatiga egadir.

Hozirgi paytda Norvegiyada barcha manfaatdor tomonlarga bir-birining vakolati va ijobiy tajribasini o'zaro ta'sir o'tkazish yo'li bilan, axborot tarqatish

orqali samarali qo'llash huquqini beruvchi Milliy yo'l harakati xavfsizligi forumi mavjud bo'lib, yuqoridagilar ba'zi xulosalar chiqarishga imkon beradi:

- dunyodagi aksariyat mamlakatlar yo'l harakati xavfsizligini tartibga soluvchi tarqoq hujjatlarni qo'llash imkoniyatidan voz kechishdi va amaldagi qonunchilikni kodlashdi. Rossiyada, aksincha, tegishli normativ-huquqiy hujjatlar tizimlashtirilmagan va ularning rivojlanishi yetarli darajada tartibga solinmagan. Ushbu sohadagi mavjud qonun hujjatlarida yetarlicha kelishmovchiliklar va huquqiy kamchiliklar mavjud;

- Rossiya Federatsiyasida yo'l harakati sohasi, qoida tariqasida, huquqning turli sohalariga yoki qonunchilikning turli sohalariga tegishli normativ-huquqiy hujjatlar bilan tartibga solinadi, bu esa ayrim hollarda jamoat munosabatlarini tartibga solishda o'xshash bo'lmagan terminologiya bilan farq qiladi;

- bundan tashqari, normativ-huquqiy hujjatlar tarkibiga yo'l harakati sohasini muvofiqlashtiruvchi qonun hujjatlarida, qonunosti hujjatlarida va idoraviy hujjatlarda qo'llaniladigan juda ko'p miqdordagi murakkab atamalar va huquqiy tuzilmalar mavjud;

Xulosa qilib aytishimiz mumkinki, uzoq va yaqin chet ellarda ham yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash bo'yicha amaliy tadbirlar xorijiy qonunchilikda asosiy e'tibor huquqbuzarlarning moddiy javobgarligiga berilganligini tasdiqlaydi.

Davlatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish darajasi va boshqa muhim ko'rsatkichlarni hisobga olgan holda, biz qonunchilikning ijobiy Yevropa tajribasini qo'llashni va yo'l harakati xavfsizligini ta'minlashga qaratilgan davlat organlarining boshqaruv faoliyatining aralash modelidan foydalanish zarur deb hisoblaymiz.

Yo'l harakati xavfsizligini boshqarish bo'yicha xalqaro tajriba muhokama qilingan ya'ni xulosa qilib aytish kerakki, uzoq va yaqin chet ellarda ham yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash bo'yicha amaliy tadbirlar xorijiy qonunchilikda asosiy e'tibor huquqbuzarlarning moddiy javobgarligiga berilganligini tasdiqlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. "Avtomobil transporti to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni (1998 yil 29-avgust, 674-I-son).
2. Azizov Q.X. Harakat xavfsizligini tashkil etish asoslari. T., Fan va texnologiya, 2009,-244b.
3. Umirov, I., Turushev, S., & Ravshanov, F. (2021). Йўл бўлақларининг ҳаракатланиш хавфсизлигига таъсирини таҳлил қилиш. *Academic research in educational sciences*, 2(2).
4. Agzamov, J., Namraqulov, Y., & Baratov, I. (2021). Jizzax shaxrining magistral kochalarida harakat xavsizligini tahlil qilish. *Academic research in educational sciences*, 2(6), 363-368.
5. Ilkhom, U., & Shokhzod, S. (2022). STUDYING THE EXPERIENCE OF INTERNATIONAL TRAFFIC SAFETY MANAGEMENT. *Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences*, 1(4), 83-89.
6. O'G'Li, U. I. I., & Mansurovna, M. L. (2022). Avtobuslar harakatlanishi yo'nalishlarida transport oqimining harakatlanish zichligiga ta'siri. *Механика и технология*, 3(8), 132-139.
7. O'G'Li, U. I. I. (2022). Avtobus va mikroavtobus yo'nalishlarida harakat miqdori va tarkibini tadqiq qilish. *Механика и технология*, 2(7), 108-113.